

УДК 7.01:111.852(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-2-15>**Людмила СІДОР,***orcid.org/0009-0000-9246-7078**асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) l.sidor@chnu.edu.ua***Ірина ТКАЧЕНКО,***orcid.org/0009-0004-4297-4230**лаборант кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) tkachenko.iryana@chnu.edu.ua***Наталія БОЙЧУК,***orcid.org/0009-0008-8803-3005**лаборант кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) n.boichuk@chnu.edu.ua*

МИСТЕЦТВО ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ, ОСНОВА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЙОГО ФУНКЦІЇ

Мистецтво упродовж усієї історії людства відігравало виняткову роль як особлива форма суспільної свідомості, що не лише відображає навколишню дійсність, а й формує систему духовних, моральних та ціннісних орієнтирів особистості. Через художні образи воно відкриває людині багатовимірність світу, пробуджує емоції та уяву, створює підґрунтя для роздумів і самопізнання. В епоху глобалізації та бурхливого розвитку новітніх технологій виникає особлива потреба глибше осмислити функції та значення мистецтва, адже воно стає одним із ключових чинників збереження культурної ідентичності та гармонізації соціального простору.

Дослідження ґрунтується на аналізі праць провідних українських і зарубіжних учених у галузі естетики, мистецтвознавства й педагогіки (Бучинський, Антонович, Колесніков, Шмагало, Кириченко, Селівачов та ін.), а також на вивченні конкретних прикладів вітчизняної художньої культури. Йдеться про іконопис, що втілює духовні традиції та сакральні смисли; народне декоративне мистецтво, яке віддзеркалює світоглядні уявлення і символіку українців; музику, що єднає покоління та виражає колективні почуття; театр як простір живого діалогу, співпереживання та творчого експерименту.

Виявлено, що мистецтво виконує цілу низку функцій: естетичну – розкриває красу світу і формує художній смак; пізнавальну – дає змогу людині усвідомити реальність у її багатогранності; комунікативну – виступає універсальною мовою взаєморозуміння між людьми, поколіннями і культурами; виховну – формує цінності, етичні норми та розвиває творчу особистість; ідеологічну – здатне впливати на суспільні настрої, національну самосвідомість і громадянську позицію.

У педагогічному вимірі мистецтво є невід'ємною складовою розвитку особистості: воно сприяє становленню духовної культури, розвитку критичного мислення, формуванню креативних навичок і здатності до самовираження. Український культурний контекст доводить, що мистецтво відіграє надзвичайно важливу роль у збереженні національної спадщини, утвердженні національної ідентичності та передачі історичної пам'яті від покоління до покоління.

Отже, мистецтво постає універсальною мовою культури й історичної пам'яті, яка поєднує індивідуальний досвід із колективним, минуле – з сучасністю, традицію – з інноваціями. Воно є фундаментом художньої культури та важливим чинником суспільного розвитку, адже здатне не лише відображати дійсність, а й творити нові смисли, що відповідають викликам сучасних трансформацій.

Ключові слова: мистецтво, художня культура, суспільна свідомість, функції мистецтва, національна ідентичність, культурна спадщина, естетичне виховання.

Liudmyla SIDOR,

orcid.org/0009-0000-9246-7078

*Assistant at the Department of Decorative and Applied Arts and Fine Arts
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) l.sidor@chnu.edu.ua*

Iryna TKACHENKO,

orcid.org/0009-0004-4297-4230

*Laboratory Assistant at the Department of Decorative and Applied Arts and Fine Arts
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) tkachenko.iryana@chnu.edu.ua*

Natalia BOICHUK,

orcid.org/0009-0008-8803-3005

*Laboratory Assistant at the Department of Decorative and Applied Arts and Fine Arts
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) n.boichuk@chnu.edu.ua*

ART AS A SPECIAL FORM OF SOCIAL CONSCIOUSNESS, THE FOUNDATION OF ARTISTIC CULTURE AND ITS FUNCTIONS

Art has played an exceptional role throughout human history as a special form of social consciousness that not only reflects reality but also shapes the system of spiritual, moral, and value orientations of the individual. Through artistic images, it reveals the multidimensionality of the world, awakens emotions and imagination, and provides a foundation for reflection and self-awareness. In the era of globalization and rapid technological progress, there arises a particular need to comprehend more deeply the functions and significance of art, as it becomes one of the key factors in preserving cultural identity and harmonizing the social space.

The research is based on the analysis of works by leading Ukrainian and foreign scholars in the fields of aesthetics, art studies, and pedagogy (Buchynskiy, Antonovych, Kolesnikov, Shmagalo, Kyrychenko, Selivachov, and others), as well as on the study of specific examples of Ukrainian artistic culture. These include icon painting, which embodies spiritual traditions and sacred meanings; folk decorative art, which reflects the worldview and symbolism of Ukrainians; music, which unites generations and expresses collective feelings; and theater as a space of live dialogue, empathy, and creative experimentation.

It has been revealed that art performs a wide range of functions: the aesthetic function – revealing the beauty of the world and shaping artistic taste; the cognitive function – enabling a deeper understanding of reality in its complexity; the communicative function – acting as a universal language of mutual understanding between people, generations, and cultures; the educational function – fostering values, ethical norms, and the development of creative individuality; and the ideological function – influencing social moods, national consciousness, and civic attitudes.

In the pedagogical dimension, art is an integral part of personal development: it contributes to the formation of spiritual culture, critical thinking, creative skills, and the ability to self-expression. The Ukrainian cultural context demonstrates that art plays an especially important role in preserving national heritage, affirming national identity, and transmitting historical memory from one generation to the next.

Thus, art emerges as a universal language of culture and historical memory, connecting individual and collective experience, the past and the present, tradition and innovation. It serves as the foundation of artistic culture and a vital factor in social development, since it is capable not only of reflecting reality but also of creating new meanings that respond to the challenges of contemporary transformations.

Key words: *art, artistic culture, social consciousness, functions of art, national identity, cultural heritage, aesthetic education.*

Постановка проблеми. Мистецтво завжди було й залишається особливою формою суспільної свідомості, яка не лише відображає дійсність, а й формує ціннісні орієнтири та емоційно-естетичне ставлення людини до світу. Упродовж історії воно виступало засобом пізнання, комунікації та духовного самовираження, водночас забезпечуючи збереження культурної спадщини та розвиток національної ідентичності.

Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення ролі мистецтва в сучасному су-

спільстві, де глобалізаційні процеси та швидкий розвиток технологій впливають на зміст і форми художньої культури. Особливого значення набуває визначення функцій мистецтва як універсального засобу духовного виховання, естетичного пізнання та комунікації між культурами й поколіннями.

Аналіз досліджень. Науковою базою дослідження є праці з естетики та мистецтвознавства (Бучинський, 1981; Антонович, 1997; Колесніков, 2004; Шмагало, 2005; Кириченко, 2006; Селівачов,

2009), а також навчально-методичні посібники з образотворчого мистецтва та художньої педагогіки (Кардашов, 2007; Мельничук, 2013).

Мистецтво в українському культурному просторі завжди було тісно пов'язане з історією народу. Воно не лише відображало соціальні реалії, а й виконувало функцію збереження національної пам'яті. Так, український народний декоративний розпис (петриківка, яворівський розпис тощо) уособлював світоглядні уявлення селянства, його ставлення до природи та духовних цінностей (Кириченко, 2006: 228). Через символіку орнаментів і кольорову палітру трансливалися уявлення про добро, гармонію та захист від злих сил (Селівачов, 2009: 408). У цьому аспекті мистецтво виступає «мовою культури», яка здатна передати не лише індивідуальний досвід митця, а й колективні переживання суспільства. Як зазначає Д. Кривавич, українське мистецтво XIX–XX ст. стало важливим засобом формування національної ідентичності, адже через художні образи суспільство виражало прагнення до свободи та самостійності (Кривавич, 2003: 256). Особливість української художньої традиції полягає у поєднанні раціонального й емоційного, сакрального та побутового. Наприклад, в іконописі Київської Русі поєднувалися канонічні візантійські форми та народна образність, що створювало нову якість мистецького відображення (Запаско, 2000: 364).

У педагогічній практиці образотворче мистецтво в Україні завжди розглядалося не лише як засіб навчання, а й як інструмент виховання духовності. М. Кириченко підкреслює, що вже в 1920–1930-х роках методика навчання малювання була спрямована на розвиток у дітей умінь мислити образами, а не лише відтворювати реальність (Кириченко, Макаренко, Севастюк, 2004: 11–117). Сучасні дослідники додають, що саме ця риса відрізняє художнє пізнання від наукового: воно допомагає людині розкрити власну унікальність і творчий потенціал (Гнатюк, 2005: 44–49). В українському контексті мистецтво завжди мало морально-виховний вимір. Фольклор, пісенна та декоративна творчість не лише естетизували побут, а й формували систему моральних орієнтирів: у творах народного мистецтва утверджувалися ідеали працьовитості, доброти, пошани до старших (Ганжа, 1996: 190). У XIX–XX ст. мистецтво виконувало також ідеологічну функцію – через живопис, літературу й театр українські митці боролися за збереження національної ідентичності, протистояли русифікації та культурній асиміляції. Як наголошує Р. Шмагало, саме мистецька освіта в цей період стала основою

для виховання нової інтелігенції, яка поєднувала художню творчість і національно-патріотичні ідеї (Шмагало, 2005: 528).

Таким чином, українське мистецтво не можна розглядати лише в межах естетики – воно завжди було носієм моральних, культурних та ідеологічних смислів. Його багатофункціональність і здатність інтегрувати індивідуальний та колективний досвід доводять, що мистецтво справді є особливою формою суспільної свідомості, універсальною мовою культури й історичної пам'яті.

Метою статті – є аналіз мистецтва як форми суспільної свідомості, виявлення його значення для художньої культури та окреслення основних функцій у суспільному житті.

Завдання дослідження передбачають: з'ясувати теоретико-методологічні підходи до визначення мистецтва, розкрити його роль у формуванні художньої культури, проаналізувати функції мистецтва та їх значення для особистісного й суспільного розвитку, окреслити сучасні тенденції вивчення й викладання мистецтва.

Художня культура – це не лише сукупність творів мистецтва, але й способи їхнього створення, сприйняття та інтерпретації. Вона включає духовні й матеріальні надбання суспільства та формується на перетині мистецтва, освіти й традиційних практик (Колесніков, Лозовий, 2004: 208). Для України характерна поліфонічність художньої культури: з одного боку, вона вбирала здобутки світової цивілізації, з іншого – зберігала самобутні етнічні елементи. Наприклад, у народному будівництві відчувається зв'язок із європейськими архітектурними стилями, проте традиційна українська хата із біленими стінами, дерев'яними конструкціями та розписами зберегла унікальні естетичні ознаки (Овсійчук, 2004: 268).

Мистецтво завжди було одним із найважливіших чинників становлення української національної самосвідомості.

Образотворче мистецтво. У творчості Тараса Шевченка, поряд із його поезією, велике значення мали графічні й живописні роботи, де він зображував життя простого народу, підкреслюючи його духовну велич і прагнення до свободи (Кривавич, 2003: 256).

Музичне мистецтво. Українська пісенна традиція – від народних дум і колядок до професійної музики композиторів М. Лисенка чи К. Стеценка – стала не лише культурним феноменом, а й засобом національного об'єднання (Рудницька, 2000: 208).

Театр. Діяльність театральних колективів XIX ст., зокрема трупи Марка Кропивницького та Івана Карпенка-Карого, мала важливе просвітницьке

й націстворче значення, адже сцена ставала простором, де формувалася спільна мова і культурні символи (Шмагало, 2005: 528).

Таким чином, українська художня культура розвивалася як багаторівнева система, де народна творчість і професійне мистецтво взаємодіяли й підтримували одне одного.

Розвиток художньої культури в Україні ілюструє безперервність традицій та здатність до оновлення. Іконопис та сакральне мистецтво. Давньоруські й українські ікони XI–XVII ст. (Київ, Львів, Жовква) поєднували візантійські канони з локальними мотивами. В українських іконах спостерігається м'якіша колористика, наближеність образів до простоліду (Запаско, Голод, Білик, Кравченко, Лупій, 2000: 364).

Українське бароко. У XVII–XVIII ст. архітектура та живопис барокової доби (Софія Київська, Троїцький собор у Чернігові) засвідчують синтез європейських стилів із національними традиціями. Цей стиль називають «козацьким бароко» (Овсійчук, 2004: 268). XIX–XX ст. В образотворчому мистецтві та літературі активно розвиваються реалістичні й модерністські напрями. Наприклад, роботи І. Труша поєднують імпресіоністичну техніку з українською тематикою (Рудницька, 2000: 208). Сучасність. Сьогодні художня культура розвивається у глобальному контексті, але українські митці (наприклад, у візуальному мистецтві чи музиці) активно використовують етнічні мотиви: орнаменти, народні пісні, архаїчні символи. Це дозволяє поєднувати традиційне й сучасне у нових формах (digital-art, перформанс, дизайн) (Ф. Вотт, 2007: 288).

Виходячи з цього, спадкоємність у художній культурі України не є механічним відтворенням минулого, а постійним діалогом традицій і новаторства, у результаті якого формується цілісна, але динамічна культурна система.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво як особлива форма суспільної свідомості виконує низку функцій, що забезпечують його значущість у культурному, освітньому та духовному житті людини. Вони мають як універсальний, так і специфічно національний характер. Воно розкриває дійсність через художні образи, формуючи особливий тип пізнання. На відміну від науки, мистецтво не прагне до строгих логічних пояснень, а пропонує емоційно-образне бачення світу. В українському контексті прикладом може бути творчість Тараса Шевченка, чия художня спадщина поєднала глибокий аналіз соціальних явищ із поетичною образністю. Через малярство й графіку Шевченко пізнавав і фіксував не лише зовнішній

вигляд людей та природи, а й їхній духовний зміст (Черепанова, 2005: 268). Мистецтво є потужним інструментом виховання, оскільки формує ціннісні орієнтири та естетичний смак. Педагогічна практика засвідчує, що систематичне звернення до мистецьких творів розвиває у дітей здатність до емпатії, моральної оцінки та критичного мислення (Бучинський, 1981: 120; Кардашов, 2007: 296).

В Україні особливе значення мали мистецькі школи XIX–XX ст., які виховували ціле покоління національно свідомої інтелігенції. Наприклад, Львівська художньо-промислова школа та Київський художній інститут стали центрами, де поєднувалися академічні знання й ідеї національного відродження (Шмагало, 2005: 528). Мистецтво виступає універсальною мовою спілкування, здатною подолати часові, просторові та мовні бар'єри. Воно формує діалог між поколіннями та культурами, відкриває простір для взаєморозуміння.

Народні пісні, орнаменти чи декоративні розписи є прикладом колективної комунікації: вони не лише передавали інформацію про традиції, а й формували почуття спільності. У сучасному світі українські митці активно використовують етнічні мотиви в дизайні, музиці, театрі, тим самим презентуючи Україну у глобальному культурному просторі (Селівачов, 2009: 408; Рудницька, 2000: 208).

Особливістю мистецтва є його здатність впливати на емоційний стан людини. Через естетичне переживання воно очищує, звільняє від негативних емоцій, пробуджує глибокі почуття. Прикладом може бути українська драматургія XIX ст. (твори І. Карпенка-Карого, М. Старицького), яка, відображаючи соціальні проблеми, водночас викликала співпереживання та моральне очищення глядача. Аналогічно сучасне кіномистецтво (наприклад, фільми С. Лозниці чи М. Слабошпицького) виконує катарсичну функцію, спонукаючи до осмислення складних суспільних тем (Гнатюк, 2005: 44–49). Мистецтво приносить людині естетичну насолоду, створює умови для відпочинку та відновлення сил. Воно формує гармонію внутрішнього світу, збагачує духовне життя.

Українське декоративно-прикладне мистецтво (вишивка, кераміка, різьблення по дереву) завжди мало виразний гедоністичний аспект: прикрашаючи побут, воно створювало атмосферу краси й затишку (Ганжа, 1996: 190; Кириченко, 2004: 115). Сучасні художники й дизайнери, звертаючись до цих традицій, підкреслюють їхню актуальність у контексті прагнення до естетизації повсякденного життя (Губаль, 2011: 240). Мистецтво здатне формувати суспільні настрої й ідеологічні пози-

ції. У періоди національно-визвольної боротьби воно ставало засобом мобілізації, формування патріотичних почуттів і колективної ідентичності. Прикладом є український театр корифеїв, який у другій половині XIX ст. виконував роль не лише культурного, а й політичного чинника, сприяючи пробудженню національної свідомості (Шмагало, 2005: 528). У XX ст. в умовах тоталітарних режимів мистецтво часто ставало інструментом ідеологічного тиску, але водночас залишалося простором для опору (твори українських шістдесятників, авангардне мистецтво 1920-х років) (Овсійчук, 2004: 268).

Таким чином, функції мистецтва багатогранні та взаємопов'язані. Вони охоплюють пізнання світу, виховання особистості, комунікацію між поколіннями, емоційний вплив, задоволення естетичних потреб і навіть ідеологічне спрямування. Усе це робить мистецтво основою художньої культури й невід'ємним чинником розвитку суспільства.

Сучасна наука розглядає мистецтво не ізольовано, а у взаємозв'язку з історією, філософією, соціологією, психологією та культурологією. Такий підхід дає змогу аналізувати художні твори як соціокультурні феномени, що відображають конкретні історичні умови й ментальні особливості суспільства (Морозова, 2013: 112; Жердзиський, 2007: 21). В українських реаліях прикладом є проекти з вивчення культурної спадщини в контексті європейських інтеграційних процесів (наприклад, дослідження українського бароко у співвідношенні з європейськими традиціями). Це дозволяє осмислювати національне мистецтво не лише як локальне явище, а як складову світової культурної спадщини (Кривавич, 2003: 256).

Культурологічний підхід розглядає мистецтво як систему знаків та символів, що формують культурну ідентичність. Він дозволяє аналізувати твори мистецтва у контексті національних традицій і символічних кодів. Цивілізаційний підхід, у свою чергу, вивчає мистецтво в межах глобальних процесів: зіставляє розвиток української культури з іншими цивілізаційними моделями. Так, сучасні дослідження показують, що українське мистецтво поєднує елементи східноєвропейської та західноєвропейської традицій, що зумовлює його унікальність (Гнатюк, 1998: 215–220). Герменевтика як метод передбачає інтерпретацію художніх текстів і образів, розкриття їхніх прихованих смислів. Семіотика ж аналізує мистецтво як знакову систему, де кожен елемент (колір, форма, мотив) має символічне значення.

Наприклад, український орнамент (рушники, писанки) у семіотичному аналізі розкривається як код культури: зображення дерева життя, сонця,

хвилястих ліній символізують уявлення про світобудову та духовні цінності (Ф.Вотт, 2007: 288). Таке тлумачення є важливим для збереження традиційної культури та її адаптації в сучасних умовах. Психоаналітичний підхід, започаткований З. Фрейдом та розвинений К. Юнгом, зосереджується на підсвідомих процесах, що відображаються в мистецтві. У контексті української культури він дозволяє аналізувати архетипні образи (матері-берегині, козака-захисника, воїна) як вияв колективного несвідомого (Запаско, Голод, Білик, Кравченко, Лупій, 2000: Т1. – 364, Т2. – 400). Феноменологічний підхід акцентує увагу на безпосередньому переживанні мистецького твору глядачем або слухачем. Він особливо актуальний у педагогіці, де акцент робиться не лише на знаннях про мистецтво, а й на особистісному досвіді його сприйняття.

У шкільній та університетській освіті дедалі більше поширюється використання інтерактивних методів вивчення мистецтва. До прикладу мультимедійні технології (віртуальні музеї, онлайн-екскурсії, цифрові архіви), проектна діяльність (створення власних мистецьких проєктів учнями чи студентами), інтегроване навчання (поєднання мистецтва з історією, літературою, громадянською освітою).

В Україні прикладом є платформа «Музей у смартфоні», яка дозволяє школярам і студентам знайомитися з експонатами Національного художнього музею України у віртуальному форматі. Подібні проекти сприяють демократизації доступу до культури та популяризації національної спадщини (Мельничук, 2013: 104). Окремим сучасним напрямом є вивчення мистецтва як інструменту соціальних змін. У XXI столітті митці дедалі частіше виступають як активні учасники громадського життя, використовуючи творчість для актуалізації соціально-політичних проблем.

Тепер це особливо помітно в умовах війни з Росією: мистецтво стає простором опору, засобом документування подій і способом підтримки колективної стійкості. Приклади – мурали, створені в містах України після 2014 року, волонтерські культурні проєкти, арт-терапевтичні практики для військових і цивільних. Дослідження таких явищ формують новий напрям у сучасному мистецтвознавстві – культурна антропологія війни (Мистецтвознавство, 1999: 208).

Сучасні підходи до вивчення мистецтва відображають загальну тенденцію гуманітарного знання – інтегративність і багатовимірність. Вони дають можливість не лише описувати твори, а й глибоко осмислювати їхній зміст, функції та вплив

на суспільство. Для України ці підходи мають особливу вагу, адже допомагають поєднати традицію й інновацію, локальне й глобальне, індивідуальне переживання й колективний досвід.

Висновки. Дослідження ролі мистецтва у структурі художньої культури дозволило розкрити його багатофункціональність, історичну глибину та актуальність для сучасного суспільства.

По-перше, було з'ясовано, що художня культура є інтегральною складовою духовного життя людини та народу загалом. Вона об'єднує як традиційні, так і новаторські елементи, формуючи культурну пам'ять і водночас відкриваючи простір для творчого експерименту. Українська художня культура – це багатоголосся, де поєднуються народні традиції, європейські впливи й сучасні глобальні тренди.

По-друге, мистецтво виступає одним із ключових чинників формування національної ідентичності. Через пісню, живопис, театр і літературу впродовж століть українці утверджували своє право на самобутність, свободу та духовну незалежність. Приклади творчості Тараса Шевченка, Миколи Лисенка, театру корифеїв чи українського бароко демонструють, що мистецтво було не лише естетичною, а й суспільно-політичною силою.

По-третє, вивчення функцій мистецтва показало його універсальність. Воно виконує пізнавальну, комунікативну, виховну, емоційно-катарсичну та прогностичну функції. Сучасна українська культура переконливо доводить, що мистецтво може бути не лише сферою естетич-

ного задоволення, а й засобом соціальних трансформацій, громадянського виховання та консолідації суспільства. Особливо це проявляється у мистецьких практиках, пов'язаних із війною: від муралів і волонтерських проєктів до музики й театру, які підтримують моральний дух народу.

По-четверте, аналіз сучасних підходів до вивчення мистецтва засвідчив необхідність міждисциплінарності та відкритості. Інтердисциплінарний, культурологічний, герменевтичний, семіотичний та психоаналітичний підходи дозволяють не лише описувати твори мистецтва, а й глибше розкривати їхній смисл, символіку та вплив на особистість і суспільство. Для України особливо важливим є поєднання традиційних форм культурної спадщини з інноваційними практиками, включно з цифровими технологіями та інтерактивною педагогікою.

Загалом можна стверджувати, що мистецтво у структурі художньої культури виконує роль духовного каркасу суспільства. У сучасних умовах – особливо під час воєнних викликів – мистецтво стає не лише дзеркалом життя, а й важливим чинником стійкості, самовираження та боротьби за майбутнє. Таким чином, художня культура України постає як жива, динамічна система, у якій мистецтво виконує об'єднавчу, комунікативну та ціннісно-орієнтаційну функції. Усвідомлення цього є важливим як для наукових досліджень, так і для освітньої практики, адже формування цілісного світогляду молодого покоління неможливе без глибокого розуміння сутності та значення мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 273 с.
2. Антонович Є. А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки у школі : навч.-метод. посіб. для студ. худ.-граф. фак. вищ. навч. закл. Київ : ІЗМН, 1997. 312 с.
3. Бучинський С. Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Київ : Рад. школа, 1981. 120 с.
4. Ворт Ф. Арт-ідеї. Школа образотворчого мистецтва / пер. з англ. В. Наливаной. Київ : Країна Мрій, 2007. 288 с.
5. Ганжа П. Таємниці українського рукомета. Київ : Мистецтво, 1996. 190 с.
6. Гнатюк М. В. Мистецтво і педагогічна практика. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта. Львів : Кам'яяр, 1998. Вип. 3. С. 215–220.
7. Гнатюк М. В. Народне мистецтво і дизайн на виставках у Галичині. Вісн. Прикарпат. ун-ту : Мистецтвознавство. Івано-Франківськ : Плай, 2001. Вип. III. С. 65–69.
8. Гнатюк М. В. Актуальні питання художньої освіти. Обрії. 2005. № 2. С. 44–49.
9. Гнатюк М. В. Особливості розвитку образотворчого мистецтва і методики навчання в Україні. Вісн. Прикарпат. ун-ту : Педагогіка. Івано-Франківськ : Плай, 2006. Вип. XII. С. 63–72.
10. Гнатюк М. В. Психолого-педагогічні, композиційні особливості образотворчої діяльності дітей молодшого віку. Молодший школяр: проблеми розвитку : зб. наук. ст. / ред. В. Д. Хрущ. Івано-Франківськ, 2006. С. 63–70.
11. Губаль Б. І. Композиція в дизайні. Одно-, дво- і тривимірний простір : навч. посіб. / за ред. проф. Є. А. Антоновича. Тернопіль : ПЦ Матвей, 2011. 240 с.
12. Декоративно-ужиткове мистецтво : слов. у двох т. / Я. П. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик, Я. О. Кравченко, С. П. Лупій та ін. Львів : Афіша, 2000. Т. 1. 364 с. ; Т. 2. 400 с.
13. Жердзіцький В. Є. Живопис. Техніка і технологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків : Колорит, 2006. 327 с.
14. Задоя Є. С. Науково-методичний посіб. для студ. вищ. навч. закл., працівників нар. освіти. Миколаїв, 1997. 70 с.
15. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навч. посіб. Київ : Слово, 2007. 296 с.

16. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2006. 228 с.
17. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища школа, 2002. 190 с.
18. Кириченко М. А. Історія розвитку методів навчання образотворчого мистецтва в Україні (1917–1991 рр.). Матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (1–2 квіт. 2004 р.) / уклад. Л. П. Макаренко, М. С. Севастюк, О. П. Симоненко. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. С. 115–117.
19. Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовий В. О. та ін. Естетика : навч. посіб. / за ред. В. О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 208 с.
20. Кравич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Українське мистецтво : навч. посіб. Львів : Світ, 2003–2005. Ч. 1. 2003. 256 с. ; Ч. 2. 2004. 268 с. ; Ч. 3. 2005. 268 с.
21. Мельничук І. Ю. Методика викладання живопису та композиції під час літньої практики (для студ. фак. образотворчого мистецтва) : навч.-метод. посіб. Київ : Емма, 2013. 104 с.
22. Мистецтвознавство : корот. тлумач. слов. Київ : Либідь, 1999. 208 с.
23. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції (геометричні аспекти худож. формотворення) : навч. посіб. Київ : Каравела, 2001. 304 с.
24. Морозова І. А. Я люблю малювати. Харків : Фактор, 2013. 112 с. (Школа творчості).
25. Практикум «Основи кольорознавства» / уклад. Л. Стефанишин, Л. Поліщук. Івано-Франківськ, 2006. 54 с.
26. Рудницька О. П. Українське мистецтво у полікультурному просторі : навч. посіб. Київ : ЕксОб, 2000. 208 с.
27. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). 2-ге вид., допов. та випр. Київ : Ред. вісн. «Ант», 2009. XVI, 408 с.
28. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середина XIX – середина XX ст. : структурування, методологія, худож. позиції. Львів : Укр. технології, 2005. 528 с.
29. Яремків М. Композиція : творчі основи зображення : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 112 с.

REFERENCES

1. Antonovych Ye. A., Zakharchuk-Chuhai R. V., Stankevych M. Ye. (1993) Dekoratyvno-prykladne mystetstvo. [Decorative and applied art] Svit, Lviv, 273 p. [in Ukrainian].
2. Antonovych Ye. A., Protsiv V. I., Svy d S. P. (1997) Khudozhni tekhniky u shkoli: navch.-metod. posib. dlia stud. khud.-hraf. fak. vyshch. navch. zakl. [Art techniques at school: teaching guide for students of art-graphic faculties of higher educational institutions] IZMN, Kyiv, 312 p. [in Ukrainian].
3. Buchynskiy S. L. (1981) Osnovy hramoty z obrazotvorchoho mystetstva. [Fundamentals of literacy in fine arts] Radianska shkola, Kyiv, 120 p. [in Ukrainian].
4. Vott F. (2007) Art-idei. Shkola obrazotvorchoho mystetstva / per. z anh. V. Nalyvano. [Art ideas. School of fine arts / transl. from English by V. Nalyvana] Kraina Mrii, Kyiv, 288 p. [in Ukrainian].
5. Hanzha P. (1996) Taiemnytsi ukrainskoho rukomesla. [Secrets of Ukrainian handicraft] Mystetstvo, Kyiv, 190 p. [in Ukrainian].
6. Hnatiuk M. V. (1998) Mystetstvo i pedahohichna praktyka. Dialoh kultur: Ukraina u svitovomu konteksti. Mystetstvo i osvita. [Art and pedagogical practice. Dialogue of cultures: Ukraine in the global context. Art and education] Kamenyar, Lviv, Issue 3. 215–220. [in Ukrainian].
7. Hnatiuk M. V. (2001) Narodne mystetstvo i dyzain na vystavkakh u Halychyni. [Folk art and design at exhibitions in Galicia] Visnyk Prykarpatskoho universytetu: Mystetstvoznnavstvo, Plai, Ivano-Frankivsk, Issue III. 65–69. [in Ukrainian].
8. Hnatiuk M. V. (2005) Aktualni pytannia khudozhnoi osvity. [Topical issues of art education] Obrii, 2. 44–49. [in Ukrainian].
9. Hnatiuk M. V. (2006) Osoblyvosti rozvytku obrazotvorchoho mystetstva i metodyky navchannia v Ukraini. [Peculiarities of the development of fine arts and teaching methodology in Ukraine] Visnyk Prykarpatskoho universytetu: Pedahohika, Plai, Ivano-Frankivsk, Issue XII. 63–72. [in Ukrainian].
10. Hnatiuk M. V. (2006) Psykholoho-pedahohichni, kompozytsiini osoblyvosti obrazotvorchoi diialnosti ditei molodshoho viku. [Psychological-pedagogical and compositional features of artistic activity of younger children] Molodshyi shkoliar: problemy rozvytku: zb. nauk. st., ed. V. D. Khrushch, Ivano-Frankivsk. 63–70. [in Ukrainian].
11. Hubal B. I. (2011) Kompozytsiia v dyzaini. Odno-, dvo- i tryvymirnyi prostir: navch. posib. / za red. prof. Ye. A. Antonovycha. [Composition in design. One-, two- and three-dimensional space: textbook / ed. by Prof. Ye. A. Antonovych] PTS Matvei, Ternopil, 240 p. [in Ukrainian].
12. Zapas ko Ya. P., Holod I. V., Bilyk V. I., Kravchenko Ya. O., Lupii S. P. et al. (2000) Dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo: slov. u dvokh t. [Decorative and applied art: dictionary in two volumes] Afisha, Lviv, Vol. 1 – 364 p.; Vol. 2 – 400 p. [in Ukrainian].
13. Zherdzytskyi V. Ye. (2006) Zhyvopys. Tekhnika i tekhnolohiia: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Painting. Technique and technology: textbook for students of higher education institutions] Koloryt, Kharkiv, 327 p. [in Ukrainian].
14. Zadoia Ye. S. (1997) Naukovo-metodychnyi posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl., pratsivnykiv nar. osvity. [Scientific-methodological manual for students of higher education institutions and employees of public education] Mykolaiv, 70 p. [in Ukrainian].
15. Kardashov V. M. (2007) Teoriia i metodyka vykladannia obrazotvorchoho mystetstva: navch. posib. [Theory and methodology of teaching fine arts: textbook] Slovo, Kyiv, 296 p. [in Ukrainian].

16. Kyrychenko M. A. (2006) *Ukrainskyi narodnii dekoratyvnyi rozpys: navch. posib.* [Ukrainian folk decorative painting: textbook] Znannia-Pres, Kyiv, 228 p. [in Ukrainian].
17. Kyrychenko M. A., Kyrychenko I. M. (2002) *Osnovy obrazotvorchoi hramoty: navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dopov.* [Fundamentals of fine arts literacy: textbook. 2nd ed., revised and supplemented] Vyshcha shkola, Kyiv, 190 p. [in Ukrainian].
18. Kyrychenko M. A. (2004) *Istoriia rozvytku metodiv navchannia obrazotvorchoho mystetstva v Ukraini (1917–1991 rr.)* [History of the development of teaching methods of fine arts in Ukraine (1917–1991)] *Materialy Mizhnar. nauk.-metod. konf. (1–2 kvit. 2004 r.)* / compiled by L. P. Makarenko, M. S. Sevastyuk, O. P. Symonenko. NPU im. M. P. Drahomanova, Kyiv, 115–117. [in Ukrainian].
19. Kolesnikov M. P., Kolesnikova O. V., Lozovyi V. O. et al. (2004) *Estetyka: navch. posib. / za red. V. O. Lozovoho.* [Aesthetics: textbook / ed. by V. O. Lozovyi] Yurinkom Inter, Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].
20. Krvavych D. P., Ovsiihuk V. A., Cherepanova S. O. (2003–2005) *Ukrainske mystetstvo: navch. posib.* [Ukrainian art: textbook] Svit, Lviv. Part 1 – 2003. 256 p.; Part 2 – 2004. 268 p.; Part 3 – 2005. 268 p. [in Ukrainian].
21. Melnychuk I. Yu. (2013) *Metodyka vykladannia zhyvopysu ta kompozytsii pid chas litnoi praktyky (dlia stud. fak. obrazotvorchoho mystetstva): navch.-metod. posib.* [Methods of teaching painting and composition during summer practice (for students of the faculty of fine arts): teaching guide] Emma, Kyiv, 104 p. [in Ukrainian].
22. *Mystetstvoznavstvo: korot. tлумach. slov.* (1999) [Art studies: concise explanatory dictionary] Lybid, Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].
23. Mykhailenko V. Ye., Yakovliev M. I. (2001) *Osnovy kompozytsii (heometrychni aspekty khudozh. formotvorennia): navch. posib.* [Fundamentals of composition (geometric aspects of artistic form-making): textbook] Karavela, Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].
24. Morozova I. A. (2013) *Ia liubliu maliuvaty. [I love to draw]* Faktor, Kharkiv, 112 p. (Shkola tvorchosti). [in Ukrainian].
25. Stefanishyn L., Polishchuk L. (2006) *Praktykum «Osnovy koloroznavstva».* [Workshop "Fundamentals of color science"] Ivano-Frankivsk, 54 p. [in Ukrainian].
26. Rudnytska O. P. (2000) *Ukrainske mystetstvo u polikulturnomu prostori: navch. posib.* [Ukrainian art in the multicultural space: textbook] EksOb, Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].
27. Selivachov M. R. (2009) *Leksikon ukrainskoi ornamentyky (ikonohrafiia, nominatsiia, stylistyka, typolohiia). 2-he vyd., dopov. ta vypr.* [Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, stylistics, typology). 2nd ed., supplemented and revised] Red. visn. "Ant", Kyiv, XVI, 408 p. [in Ukrainian].
28. Shmahalo R. T. (2005) *Mystetska osvita v Ukraini seredyna XIX – seredyna XX st.: strukturuvannia, metodolohiia, khudozh. pozytsii.* [Art education in Ukraine mid-19th – mid-20th centuries: structuring, methodology, artistic positions] *Ukrainski tekhnolohii*, Lviv, 528 p. [in Ukrainian].
29. Yaremkiv M. (2005) *Kompozytsiia: tvorchy osnovy zobrazhennia: navch. posib.* [Composition: creative foundations of depiction: textbook] Pidruchnyky i posibnyky, Ternopil, 112 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025

Дата публікації: 23.10.2025